

na istarskom terenu, ali i drugi bi nam svojim iskustvom i svojom ljubavlju prema arhivima i povijesnoj znanosti mogli pomoći.

Vanjska služba arhiva bez pomoći izvan ustanove često je nemoćna. Ako u gornjem uspijemo, onda će ovo savjetovanje mnogo doprinijeti radu na istarskoj povijesti.

Ljubomir Petrović, Historijski arhiv Rijeka

ARHIVSKA GRADJA O ISTRI U MUZEJU NARODNE REVOLUCIJE RIJEKA

U Muzeju narodne revolucije Rijeka, koji je kao samostalna ustanova osnovan 1961. godine, čuva se arhivska građa NOB-e do koje je muzej došao u posjed nakon oslobođenja. Naime, na gotovo svim arhivskim jedinicama otisnut je pečat: »MUZEJ HRVATSKOG PRIMORJA — TRSAT« koji je djelovao do 1956. godine, da bi zatim bio u sklopu »NARODNOG MUZEJA RIJEKA« iz čijeg se sastava izdvaja Muzej narodne revolucije.

U arhivskoj građi, koja se prema sporazumu s Historijskim arhivom predaje na čuvanje u arhivska spremišta, postoje dijelovi arhivskih fondova, odnosno pojedine arhivske jedinice koje govore o Istri. Za tu arhivsku građu može se prije svega ustvrditi da je fragmentarna. To su dijelovi ili pojedine arhivske jedinice izuzete iz cjeline raznih arhivskih fondova zbog neutvrđenih razloga.

Osoblje Muzeja narodne revolucije djelimično je sredilo navedenu arhivsku građu. Međutim, u tom sređivanju, a i zbog karaktera same građe, nije se u potpunosti moglo primjenjivati arhivističke principe. Arhivska građa u najvećem broju slučajeva razvrstana je prema stvaraocu, tako da je zanemarena činjenica o tome tko je i gdje spise zaprimio, odnosno kojemu arhivskom fondu pripadaju. Na taj način, na primjer, u dijelu jednog arhivskog fonda nalaze se, pored kopija otposlanih spisa i originali tog tvorca fonda, bez obzira što je na njima vidljiva zabilježka o primitku pod primaoca. Princip sređivanja po stvaraocu — tvorcu fonda, doveo je do toga da su, vjerojatno, određene arhivske cjeline razbijene pa je sada teško utvrditi kojem arhivskom fondu su pojedini spisi pripadali. Možemo isto tako pretpostaviti da su cjeline razbijene izuzimanjem spisa još davno prije no što je građa i dospjela u muzej. Sve to je činilo teškoće kod sređivanja, a često je i sam karakter arhivske građe takav da je teško odrediti i dati joj mjesto gdje pripada (razne potvrde i sl.).

Arhivsku građu NOB-e možemo podijeliti na dva dijela: vojnih jedinica i organa te narodnu vlast. Iako je arhivska građa vojnih jedinica prikupljena i čuva se kod za to određenih ustanova, u arhivskoj zbirci

Muzeja narodne revolucije Rijeka nalaze se dijelovi arhivskih fondova i pojedini spisi vojnih jedinica i štabova koji su djelovali na tom području. Kako je navedena arhivska građa nastala najvećim dijelom 1944. godine to se radi o 43. diviziji i njenim jedinicama. U ovom kratkom izlaganju nije zadaća, a niti je moguće izlagati vojnu situaciju, kretanje i raspored vojnih jedinica na području Istre u 1944. godini. Spomenuti ću samo one štabove i jedinice kojih građu posjeduje muzej. To su:

1. Štab 43. divizije XI korpusa NOVJ
2. Operativni štab za Istru XI korpusa NOV i PO Hrvatske
3. Štab Operativnog sektora 43. divizije XI korpusa NOVJ
4. Intendatura Operativnog štaba za Istru
5. Štab grupe partizanskih odreda za Istru
6. I partizanski odred »Učka«
7. I brigada »Vladimir Gortan«
8. II brigada
9. III brigada
10. Vojno-pozadinske stanice (0, 1, 7, 8, 9, 11, 21)
11. Komande mjesta (Kopar, Lovran, Lupoglav, Opatija, Vodice, Vrbovska)
12. Razne druge jedinice (I udarni bataljon Operativnog štaba za Istru, Štab III istarskog partizanskog bataljana, II pulski partizanski odred, IV bataljon, 9. četa).

Već je rečeno da je arhivska građa nabrojanih štabova i jedinica sačuvana fragmentarno. Količinski sadrži se u jednom manjem svežnju, a po sadržaju veoma različita. U građi se nalaze: potvrde pojedinih jedinica za ishranu izdavane narodnim vlastima na terenu, razna prepiska, pa sve do naredaba o organiziranju vojnopozadinskih stanica, formiranja štaba grupe partizanskih odreda za Istru, bataljona i Operativnog sektora 43. divizije.

Arhivska građa nastala radom narodnih vlasti po količini je znatnija (pet manjih svežnjeva), a sadržava spise dva kotarska narodno-oslobodilačka odbora:

1. Kotarski narodnooslobodilački odbor Lovran
2. Kotarski narodnooslobodilački odbor Opatija

Organizaciono i jedan i drugi odbor potpadali su pod Okružni narodnooslobodilački odbor za Rijeku kojem su slali izvještaje. Okružni narodnooslobodilački odbor za Rijeku osnovan je u srpnju 1944. godine i djelovao je do reorganizacije narodne vlasti odmah nakon oslobođenja u svibnju 1945. godine, kada su u Istri ukinuti svi okružni narodnooslobodilački odbori, a isto tako i neki kotarski, među kojima i Kotarski narodnooslobodilački odbor Lovran, dok je Kotarski narodnooslobodilački odbor Opatija nastavio s radom.

U vrijeme iz koga potiče arhivska građa Kotarski narodnooslobodilački odbor Lovran ima tri općine, odnosno općinske narodnooslobodilačke odbore: Lovran, Brseč i Mošćenice. Kotarski narodnooslobodilački odbor Opatija ima slijedeće NOO-e: Matulji, Veprinac, Jurdani i Opatija.

Arhivska građa koja se sačuvala sadrži spise slijedećih odjela: tajništva, socijalnog, gospodarskog, upravnog i propodjela. Također se u dijelovima nalaze i fondovi nabrojanih općinskih narodnooslobodilačkih odbora, a isto tako i njihovih seoskih NOO-a. Po svom sadržaju navedena arhivska građa interesantna je za zavičajnu povijest.

Pored arhivske građe nastale do 15. svibnja 1945. godine Muzej narodne revolucije Rijeka posjeduje arhivsku građu koja je nastala u prvim godinama poslijeratnog razdoblja. Kako se u toj građi nalaze podaci od interesa za istraživače koji obrađuju pitanja sjedinjenja Istre s Jugoslavijom, jer je građa nastala u vrijeme mirovnih pregovora, u općim crtama navešćemo o kakvoj se arhivskoj građi radi.

Prije svega tu je dio arhivskog fonda Oblasnog odbora JNOF-a (Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta) — spisi iz 1945. i 1946. godine, među kojima su i neki zapisnici sjednica Izvršnog odbora i konferencija plenuma Oblasne JNOF-e. Zatim su tu spisi Propodjela Oblasnog odbora JNOF-e za Istru iz 1946. godine, razni izvještaji s područja kotareva i sl. Pažnju u toj arhivskoj građi privlače brzojavi upućeni Savezničkoj komisiji za Julijsku krajinu, Savjetu ministara vanjskih poslova u Parizu te našim predstavnicima na mirovnoj konferenciji. Tu su i podaci o takmičenju »Priključenja Jugoslaviji«, te manji svežanj arhivske građe Oblasnog odbora AFŽ-a za Istru.

Arhivska građa poslijeratnog perioda nesređena je, a to čini teškoću u njenom prikazu i korištenju.

Arhivska građa o Istri u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu

Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu dostavila je ovaj popis građe u materijalnoj nemogućnosti da izradi opširniji.

- 1) Marotti, Ivo: Diario polese dall'Armistizio Badoglio alla fine della guerra 8. IX 43—16. IX 47. Autogr. 311 1+ prilozii R-5780
- 2) Laginja, Matko: Politička i odvjjetnička djelatnost u Jugoslaviji. I Razni politički spisi i bilješke, 55 brojeva (402) 1 242 kom kom. R-6256
- 3) Laginja, Matko: Korespondencija. 426 pisama, 566 kom. R-6259
- 4) Laginja, Matko: Razni umnoženi spisi nađeni u ostavštini Matka Laginje (1887—1929) 8 brojeva, (87) 1., 68 kom. R-6260
- 5) Laginja, Matko: Dnevnik. (Autogr.) III (1918—1928) 55 notesa
IV (1920—1924) Rijeka —
Kastav, 19 notesa R-6261
- 6) Laginja, Matko: Gospodarska sveza za Istru. (511) 1, 372 kom. R-6262
- 7) Laginja, Matko: Zadruga za izgradnju malih kuća i stanova. (Razni spisi i računi) 1926—1930. (492) 1, 307 kom. R-6263